

Tří dny v Chebu

Vydal jsem se do Chebu. Kavalírská cesta třetího věku. Právě teď je čas a příležitost na romantické výpravy.

Proč Cheb? Chtěl jsem vidět nějaké německé město, které se stalo městem českým. Ale do Liberce mě to netáhne. Opavu znám, i Krnov, tedy německé Slezsko. Moravsko-rakouskou hranici taky. Takže něco bavorského. Abych měl srovnání. Doufal jsem, že vynikne kontrast oproti jiným městům a místům.

A ovšem – chtěl jsem si udělat pouť do období pozdního romantismu a počínajícího biedermeieru, kdy se tudy procházeli básníci Schiller a Goethe.

Třetí důvod – je Mitteleuropa. Celý život, celé to naše kulturně politické žití řešíme, studujeme, narážíme na Střední Evropu jako na otázku a problém. Kdo jsme, kam patříme, proč se to s námi má tak a ne jinak? No, protože žijeme právě tady, protože dějiny tenhle kout světa uhnětly do podoby, která sugeruje pocit, že tu všechno se vším souvisí a jedno na druhé navazuje. Nejen Rakousko-Uhersko, ale i jeho německé příhraničí spadá do sféry těchto vzájemných vlivů. Vždyť tu naši malou zemičku člověk projede z východního cípu na západní za šest hodin. Ale pochopit ty širší a hlubší souvislosti – na to ani šedesát let nestačí...

Už jsem tudy několikrát projížděl po silnici. Zastavili jsme se cestou do Němec nebo z Němec na chvílku před Špalíčkem a to bylo asi tak všechno. Vlakem jsem jednou dojel do Mariánských Lázní.

Něco jsem si samozřejmě zjistil předem. Ale schválně ne moc, ať nejsem ovlivněn. Další informace jsem sbíral na místě, vstřebával osobní zkušenost, snažil se dívat nezaujatým i trošku zasvěceným okem. A to, co jsem si přivezl, musím přechíst, něco jen prolistovat, doplnit dalším vyhledáváním. Teď teprve se mi poznatky rozleží, postřehy uspořádají, takže můžu vydat osobité svědectví.

Co jsem čekal? Asi máme toto město spojeno s nějakou nehostinností. Je to výspa, kraj světa. Region proslulý neblahými statistikami nezaměstnanosti, chudoby, nízkého vzdělání a vysokého počtu exekucí. Jako ostatně celý Karlovarský kraj, prokleté Sudety. Území obývané lidmi bez perspektivy. Ale nečekal jsem rozbombardované baráky, mor komunistických paneláků, mentalitu a estetiku pohraničníků a pomocné stráže VB – to ne, až tak hluboko klesnout jsem je nenechal, tušil jsem, že ten marasmus tu nemohl trvat tak dlouho, až do dneška. I když, i když... máme ještě v živé paměti nedávné zprávy o hrůzném průběhu covidové pandemie právě v tomto regionu. Proč zrovna tady? Souvisí to nějak s bídou vykořeněných, lidí vytržených z tradic? Nebo to snad byla nějaká pomsta osudu?

A co jsem našel? Vlastně se to opravdu dá shrnout stručným konstatováním – příjemné překvapení!

Město leží na místě, které je komunikačně výhodné pro spojení jak Bavorska, tak Saska s vnitrozemím Čech. Waldsassen a Schirnding jsou odsud kousek, hned na druhé straně hranice, kudy se pak dá pokračovat na Bamberg, Norimberg nebo Regensburg. Přes Aš, tedy trojmezí, vede cesta do saského Hofu a pak třeba až do Weimaru nebo Jeny. Od západu se všechny cesty vedoucí na východ průmysly pohraničních hor potřebují dostat přes mělký brod Ohře – a ten byl právě zde. Je zajímavé, že keltské názvy přežily stěhování národů. Z Agary vzniklo germánské Eger a slovan-ská Ohře. Labe a Vltava a Blaník a mnohá další jména mají keltské podloží. A svou prehistorii se dotýkají Říma a jeho vyspělé písemné kultury. I když naši slovanští předkové se s Kelty ani Germány vlastně nesetkali. Zdejší kraj, který začali osídlovat v 7. století, byl tehdy už tisíc let neobydlený. U brodu přes Agaru – Ohři si Slované vybudovali hradiště, které se postupně do 10. století rozrostlo na město. Úspěšný postup Slovanů se tehdy zastavil. Po Labi došli až k Baltu. Na Balkáně až po Řecko, na Jadranu k místům, kde později vzniknou Benátky a Terst.

Je dobré vidět, jak jdou lidé do práce, někteří už před šestou. Pak děti do školy, některé až na devátou. Jak důchodci se šourají do pekáren. A odpoledne pak slečinky a dámičky s barevnými nehtíky a slunečními brýlemi ve vlasech srkají aperol v předzahrádkách. Je dobré vidět domy i zezadu, dojít až do průmyslové zóny za městem. Posedávat a nechávat to na sebe působit. Třeba jak mládežníci blazeované korzují v prosluněných ulicích, kam právě dopadají zraky nezúčastněných, pohledy potěškávající, hodnotící, srovnávající. Protože právě kvůli těm se všechno to předvádění dělá, že ano.

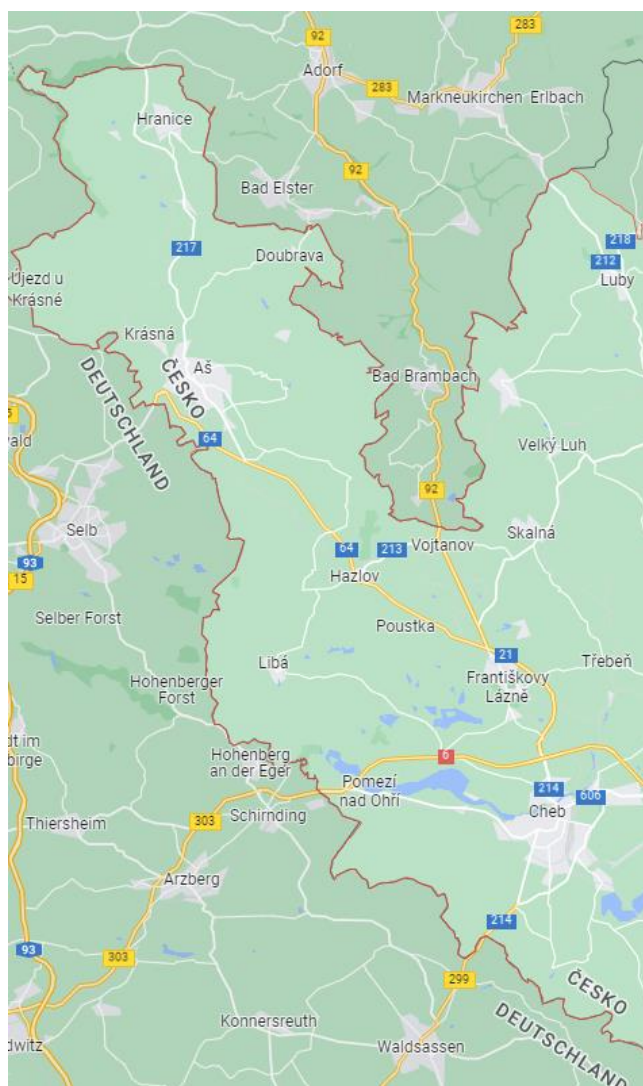
Slovanský živel narazil na pevnou hráz v podobě obnovené Říše římské, kterou založil roku 800 císař Karel Veliký v Cáchách (Aachen). Tehdy to byla spíš francká říše. Později dostala jméno Římská říše jazyka německého. Naše Velkomoravská říše a později přemyslovské knížectví v Čechách této západní konkurenci statečně čelí, ale stejně se postupně přizpůsobuje a podrobuje tlaku vyspělejší civilizace a kultury.

Od 10. století do tohoto kraje začínají od západu pronikat německy mluvící osídlenci. A původní obyvatelstvo se pomalu asimiluje. Asimilaci podlehli i polabští Slované a pobaltští a mnozí ve střední části Evropy.

Samozřejmě to nemůžeme chápat v dnešních pojmech. Národ nebo etnikum jsou konstrukty až 19. století. Jazyk a kroje a zvyky a sdílená vyprávění – to všechno ale lidi rozdělovalo už tenkrát, a zřejmě někdy docela bolestně, jak vidíme třeba na snaze velkomoravských knížat zbavit se vlivu kněží a mnichů přicházejících ze západu, ze sféry latinského křesťanství, a přimknout se k východnímu křesťanství byzantskému, tedy řeckému. Cyrilometodějská mise byla sice úspěšná, teoreticky zrovnoprávnila slovanský jazyk s těmi pro křesťanství dosud klasickými, ale naštěstí se u nás dlouhodobě neprosadila – protože to bychom dnes byli součástí Balkánu (a možná i říše Putinovy a patriarchy Kirilla). Přemyslovci ze svého pražského sídla občas ovládali docela rozsáhlá území, ale jednak to ne vždy trvalo dlouho a jednak byly hraniční oblasti vždy nejisté.

Roku 1146 získal město, zvané tehdy Eger, slavný německý císař Fridrich Barbarossa z rodu Štaufů. Nechal zde vystavět hrad a povýšil je na město císařské. Město se pak stávalo vhodným centrem rozličných vyjednání s Přemyslovci, nebo symbolických sňatků, jež měly utužit vazby obou dynastií. Roku 1322 Ludvík IV. Bavor dal město do zástavy Janu Lucemburskému, a protože dluh nebyl nikdy uhrazen, zůstalo město součástí zemí Koruny české. (V těchto dědičných územích ale mnozí obyvatelé a celé regiony mluvili německy, jen někteří česky, jiní moravsky, další polsky nebo lužickou srbštinou, a někteří hebrejsky.) Obyvatelé města ani tak neřešili jazyk jako spíš statut. Jako císařské město podléhali přímo „římskému“ císaři a měli díky tomu nižší daně a celou řadu výhod, „svobod“, spojených s obchodem a řemesly. Jakmile se v Čechách dostali k moci Habsburkové, kteří většinou ovládali i trůn „římské říše“, bylo to občanům Egerlandu v podstatě jedno, že ať „Němci“ či „Bavoři“, spadali pod české království a s ním byli součástí „Rakouska“. Dá se říct, že právě díky svému relativně svobodnému postavení se město rozvinulo do své vrcholně středověké podoby – tolik připomínající i jiná srovnatelná bohatá města na bavorské straně. Zejména Regensburg (Řezno) byl sídlem lokální správy a sněmování – a nejednou se odtud důležité akce přesouvaly i do Egeru. Do našich zemí církevní správou zasahovalo ale i biskupství v Pasově (Passau) a Salzburku. Obyvatelé Egeru zřejmě nepochybovali o své identitě, i když se ocitli v paradoxním politickém a státoprávním uspořádání, které bylo poněkud nelogické z hlediska zeměpisného a „etnografického“, jak bychom dnes řekli. Mnohem víc jim vadilo, když přišli o svůj statut „říšského“ města.

Vážný problém představovalo až husitství, protože to k církevně reformním požadavkům přidalo i otázku jazykovou a „národnostní“. Eger zůstal „římský“ a husitům statečně vzdoroval. I když tehdy i mnozí obyvatelé českých zemí

a přilehlých území hovořící německy se k husitům přidávali. Občané Egeru si ale vážili Jiřího z Poděbrad, který zde konal různá diplomatická jednání, včetně svatby své dcery se saským princem. Není divu, že hlavní historické náměstí dnes nese jeho jméno.

Minulost je ale dodnes citlivá a občas vybuchuje...

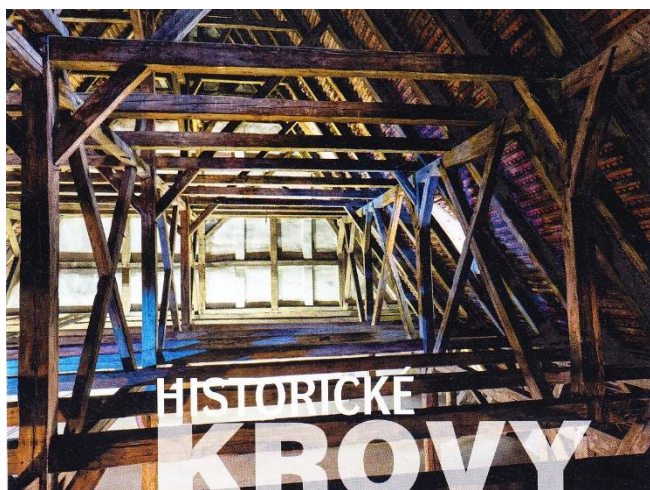
V roce 2013 byl u chebského hradu zřízen tento pamětní sloup. Měl připomínat symbolický akt smlouvy mezi českým králem Přemyslem Otakarem I. a vnukem císaře Fridricha Barbarossy, Fridrichem II., jemuž asistovalo mnoho biskupů, arcibiskupů i jiné vrchnosti. Sloup nechalo zbudovat vedení města ve spolupráci se spolky pamětníků z Německa, aby zdůraznilo spolupráci někdejších Štaufů s Přemyslovci a tím prezentovalo význam Egeru/Chebu, města na hranici, jehož někdejší němečtí i nynější čeští obyvatelé také umějí pěkně spolupracovat. Na slavnosti ale vykřikovalo několik odpůrců sloupu, kteří vytáhli transparenty s hesly ve stylu „Sudeťáky tu nechceme!“, „Pryč s revanšisty!“, „Cheb byl původně slovanský!“ Přečetl jsem si rozsáhlou sociologickou studii, jejíž autorka důkladně popsala jednak historické souvislosti, ale hlavně zkoumala, co je to za lidi, kteří tak nenávidí německý Cheb. Jak jinak – byli to starí komunisti, a hlavně členové takzvaného Klubu pohraničí, tedy bývalí příslušníci Pohraniční stráže, ale i vojáci, esenbáci, estebáci a jejich přísluhovači a udavači. Bylo to smutné čtení. Vlastně mi během jednoho večera ukázalo dramatickou tragičnost historie tohoto města v kostce. Člověk najednou vidí i to, co pochopitelně bedekry a informace pro turisty neříkají. Jak rád bych se té paní – která pracuje na kulturním odboru městského magistrátu – zeptal, zda se situace po těch skoro deseti letech aspoň trochu uklidnila. Třeba jen díky tomu, že řada z těch lidí už mezitím zemřela – byli to totiž především „starší spoluobčané“, že ano. Obecně ten problém známe z celé republiky. Lidi, kteří byli za bývalého režimu relativně dobře usazení v normalizačním „ráji“, po roce 1989 často ztratili něco podstatného. Jednak jednoduchý a snadno přehledný svět. Dále jisté výsadní postavení – stačilo pohrozit, a všichni se jich báli. Zdá se, že mnozí ani po třiceti letech nenabýli ztracené rovnováhy, nenaučili se sami za sebe a pro sebe vydobýt si trochu toho osobního šťěstí – tak byli navyklí na to, že o všechno se jim staral jejich režimní systém. Proto mají pocit, že se jim žije hůř. I když fakticky by se dalo snadno doložit, že relativně i absolutně se mají mnohem lépe. Oni ale zaseknutí ve svém traumatu pořád omílají, že „za komunistů bylo líp“, že všechno to dobré, jim „vzal Havel“. Známe je. Zpravidla volí strany populistů. Nadávají úplně na všechno, na Západ, na Brusel, na Evropu, na Ameriku a jejího prezidenta, ať je jím kdokoli, na drahotu – a protože chtějí být „proti“, chtějí být zlí, protože chtějí lhát, šíří záměrně dezinformace, věří konspiračním teoriím, a fandí Putinovi a Číně.

Germánské kmeny, jako byli třeba Markomani, s nimiž bojovali Římané, z tohoto území, označovaného jako Baiohaemum podle původního osídlení keltskými Bóji, postupně odcházely pod tlakem počínajícího stěhování národů. Takže když sem přišli Slované, už tu moc původních germánských obyvatel asi nenalezli. Mezitím se tu ale ještě přehnali

Hunové a pak Avari. Zpětná infiltrace německy mluvícího obyvatelstva do české kotliny po zhruba tisíci letech už měla úplně jinou podobu než za časů stěhování národů, kdy všechny tyto „národy“ byly právem Římany nazýváni „barbaři“. Postupně se totiž ukázalo, že i po téměř tisícileté pauze tito barbaři přece jen nakonec dokázali navázat na stopy po římské civilizaci. Tak se zrodil fenomén Evropy, přesněji západní Evropy. A symbolem znovuvzkříšení někdejší vzdělanosti a kultury bylo právě založení „obnovené říše římské“ Karlem Velikým roku 800. Dnes to zjednodušeně opravdu detekujeme takto: Kam vstoupila noha římského vojáka, tam jsou zárodky vyspělé civilizace, tam je Evropa. Intenzivnější to samozřejmě bylo v původních hranicích – tedy až po Rýn a až po Dunaj. Naše území, tedy ona pomyslná Střední Evropa, je jakási šedá zóna, vnitřní periferie. Dál na východ – no, tam už to mnohem víc ovlivňuje Asie...

Němci, kteří přicházeli osídlovat českou kotlinu (Bohemii, Böhmen), představovali v první vlně kolonizaci ještě spontánní, samovolnou. Země byla jen velmi řídko osídlená. České kmeny žily jen na několika málo souvislých územích. Pokud se ale tato „etnika“ setkávala a byla možnost srovnávat, zpravidla byli Němci chytřejší, šikovnější, pracovitější, úspěšnější v zemědělství, v hospodaření. Dříve si osvojili vyspělejší technologie, naučili se efektivněji vykonávat řemesla. Druhá velká kolonizace, ve 13. století, už byla řízená a specificky cílená. Panovníci a místní správci, i ti česky hovořící, zvali německé osadníky, aby obsazovali zejména do té doby jen těžko obdělávatelné lokality na okrajích českého království, případně ve vyšších polohách. Jasně si spočítali, že z obděláné půdy, z civilizované a kulturní krajiny jim poplynou vyšší zisky. V konkurenci s Němci tedy obvykle vycházelo „původní“ slovanské obyvatelstvo jako lehce zaostalé a opožděné. A to jak na vesnicích, tak ve městech. To je fakt, který platí dodnes, srovnáváme-li se s Německem nebo Rakouskem. Utěšovat se můžeme leda tím, že ze všech slovanských etnik, jsme my jako Češi pronikli do západního germánského živlu a do germánské mentality nejdál. Tak to prostě je a sotva to kdy bude lepší. Srovnáváme platy a produktivitu práce, vzhled našich měst a vesnic, vybavení domů a domácností, životní úroveň – a vždycky nám vyjde, že Němci se zkrátka mají líp, sice teď už ne o tolik, ale pořád vždycky trochu líp. Dělejme vždycky všechno, jak to dělají Němci nebo Rakušané, a budeme se mít taky tak. Našinci, kteří tam emigrovali a integrovali se, už se tak mají.

Z Egeru/Chebu se stalo vrcholně středověké poměrně velké a docela rozvinuté město. Německy mluvící město. Čechů tu nikdy nebylo víc než jedno procento. Ale čile se tu s Čechami a Čechy obchodovalo. Místní řemeslníci byli zejména dobří v práci s dřevem. Například dnes se zde chlubí středověkými krovky. Není divu. Zdejší německý stavební styl si liboval ve vysokých sedlových střechách se spoustou vikýřových okének.

K tomu samozřejmě připočteme technologii hrázďeného zdiva. Ta je tu ostatně nejnápadnějším znakem typicky německého města. Proto sem taky turisté, čeští turisté, jezdí. V Německu už by je to nudilo...

Zajímavé je, že na pohlednici z roku 1899 vidíme trámy hrázdění arkýře i nejvyššího patra domu zamazané maltou. Správně – aby vypadaly náležitě německy – mají být přiznané, jak jsou teď.

Za tím komickým dřikem podpírajícím arkýř, je lavička Václava Havla. To asi musí místní staří komouši zuřit...

Samozřejmě jsou dnes všechny fasády městské památkové rezervace cukrátkově opravené, takže vypadají jako každý turistický disneyland kdekoli v Evropě. Ale měšťané by si to tak jistě přáli, protože takový ideál se jim nikdy nepodařilo realizovat. Máme peníze, máme lepší materiály, z komínů nám nelítají saze, na ulicích se nevíří prach – město jen září... A kupodivu ve zdejších historických domech opravdu žijí obyčejní lidé, nejsou to prázdné skořápky právních kanceláří nebo airbnb pro turisty jako v Praze nebo Českém Krumlově.

Ovšemže jsou tu muzea, galerie, dokonce krámký nějakých místních výtvarníků, mazalů a kýčářů, a tak je to správné, tak to má být. Všudypřítomné restaurace a kavárny s předzahrádkami vypadají jako kdekoli v Německu nebo v Evropě. Ceny jsou však Čechům příznivé.

Všichni si fotí pitoreskní Špalíček a bizarní uličku. Já ale s potěšením vyhledávám i místa, která turisty odpuzují. Pro mě mají kouzlo autenticity.

Není jich moc, ale občas jsou tu domy se skutečnou historickou patinou.

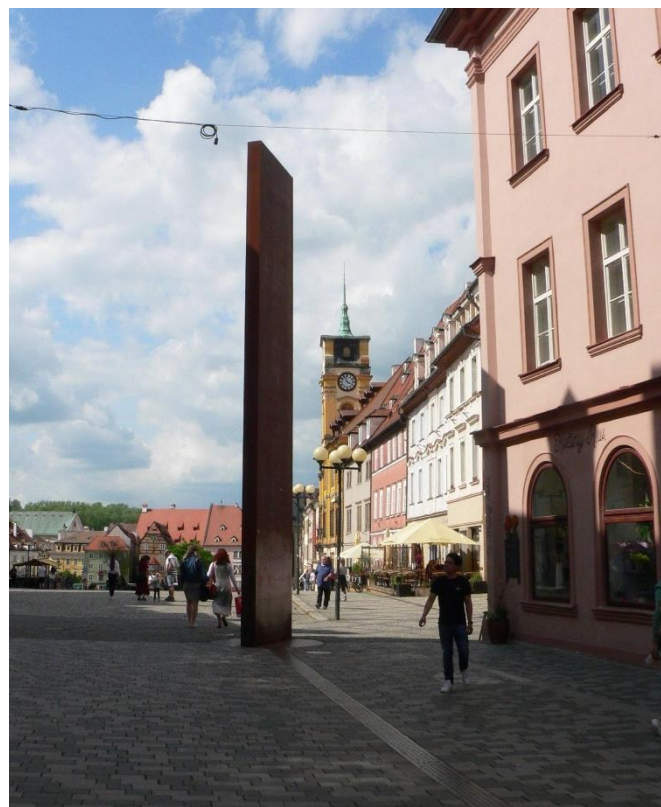

Tenhle je opravdu impozantní. Gotika, jaká by nadchla i dnešní mladé gotiky... Račte si prosím povšimnout obchůdku hned vedle – jistě nikoli náhodou: Čarodějnický obchod (Hexengeschäft).

Když mají radní peníze, evropské peníze, tak rádi rozhazují a vytahují se. A je to správné, však jsme v Evropě! Ústřední ulici, která se táhne od nádraží až na středověké hlavní náměstí, pojmenovali třída Svobody a nechali ji poctivě vydláždit a pojali ji jako cestu táhnoucí se dějinami. V kovovém krytu kanálové stružky uprostřed ulice jsou vyryty letopočty a popisy klíčových událostí. Tak poutník dojde až do středověku, na náměstí, kde to všechno začal, a tam ho vítá moderní pylon, jak jinak, z kortenového rezivějícího plechu. Snažili se. Tak se to dneska dělá.

Dlažba je všude nová, udržovaná, městský mobiliár slušný, osvětlení citlivě designově sladěné s celkem, veřejná zeleň pečlivě vysázená. Když radní dovedou o veřejný prostor pečovat, město je pěkně opravené a upravené, bývají občané po nějaký čas spokojení a nemají tendenci volit extremistické strany a šířit nenávistné řeči. Proto by mě fakt docela zajímalo, zda je to v průběhu posledních několika let třeba právě v tomto městě znát. Nikdy se nám totiž nežilo tak dobře. A to i kdyby nám teď měla životní úroveň klesnout třeba o pár desítek procent.

Nezapomeňme, že je to město na okraji. A vždycky bylo. Právě tím si ale za určitých okolností zjednávalo svou výhodu – to rozdělení se zde mohlo jaksi propojovat. A z jedné i z druhé strany mohli nakukovat, jak to dělají ti druzí.

Cheb není typická cílová turistická destinace. Nehrozí tu, že by zástupy cizáků takřka celoročně ničily místním jejich normální život a pocit domáckosti. Tudy lidé jen projíždějí a zastaví se nanejvýš na jednu noc. Stejně tak hosté z okolních lázní – ti si zajedou jen na výlet. Myslím, že jsem byl jediný, kdo tu cíleně zůstal tři dny.

Ve františkánské zahradě morbidně voní krušpánek. Lhostejné šumění kašny přináší vytržení z plynutí času. Tohle může být kdekoli a kdykoli. Tohle je kdykoli a kdekoli.

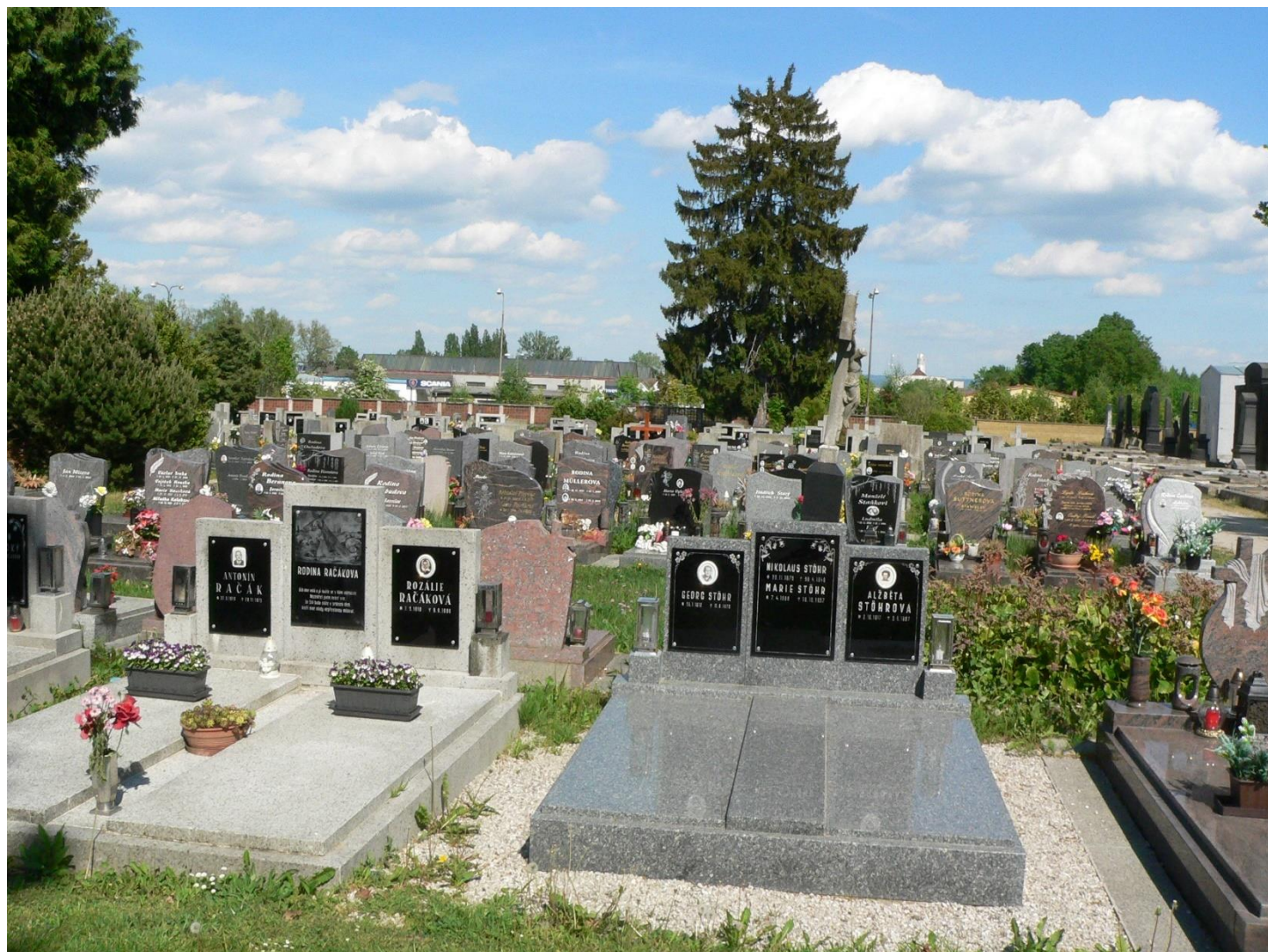

Navzdory všemu zdání nemám pocit, že je to Bohem zapomenutý kraj, vystrkov, konec světa. I když ty lidové ceny by tomu napovídaly. Lidé tu zřejmě nemají moc peněz nazbyt. A těch pár Němců, co sem občas zavítá, nestojí obchodníkům za to, aby ceny vyšroubovali na jejich úroveň.

Třeba Mlýčňák, tedy Mléčná jídelna z roku 1967. Káva se zákuskem mě přijde na 51 korun. Kuchařky – jistě už od té doby ve třetí generaci – vypadají stejně, a vaří taky furt stejně. I v lepších kavárnách se mi káva se zákuskem vejde do stovky. V pekařství, kam chodím ráno, spolu s místními raritními dědky a ochmelky, pořídím turka s něčím k zakousnutí za 40 korun.

Je tu hodně Vietnamců. Dokonce až tak, že se o nich zmiňují bedekry. Jistě už od divokých devadesátek, kdy se toto příčinlivé etnikum rádo usazovalo podél hranic. Bohužel se městu nepodařilo vypudit obchody s jejich asijským zbožím z historických ulic města. Podobně jako ve Znojmě nebo v Mikulově. Kde to tím pádem vypadá jako na přechodu v Železné Rudě. Ale jejich mladí jsou už zcela integrovaní, a jistě velmi dobře.

Rovněž jsou tu nápadně početné komunity Romů, ale takových těch zazobaných, dobře adaptovaných na sociální veletoky. Člověk je vidí všude, ale zhruba v situacích, jaké připomínají černé Afroameričany v USA. Byl jsem na hřbitově. Jak jinak, hřbitov nemůžu nikde vynechat. První, co mi tam bylo divné, že šlo o hřbitov vlastně docela nový. Staré hroby po Němcích, které jsem chtěl vidět, byly téměř do jednoho pryč. Na prakticky novém hřbitově, na zelené louce, se od pětáctýřicátého pohřbívají vlastně už jen Češi. Jenomže naprostá většina hrobů pochází zhruba z posledních třiceti let. A mezi nimi úplně razí hroby oláských Romů. Okázalé, kýčovitě, obrovské plochy nejdražších leštěných mramorů, záplava umělých květin a plyšových zvířátek. Bylo jich překvapivě hodně, a čerstvých. Že by je tak kosil covid? Češi zřejmě spočívají ve zdejších kolumbáriích, už dávají přednost karlovarskému krematoriu. Jejich hroby, pokud jsou, jsou zase jiným způsobem nevkusné. Mramorové nebo žulové náhrobky vyřezané do ladných tvarů estetiky šedesátých let jako mor zaplavují naše hřbitovy po celé zemi. Zde mají zřejmě jen jednu kamenickou firmu a její katalog se stal společenskou normou.

Tohle jsem si chtěl nechat na konec. Bez náležitého vysvětlení to nedává ten správný smysl. Ale budiž, nějak se k tomu i na přeskáčku dostaneme.

Německý hřbitov. Truchlivá tečka za německou historií města. Je to smutné. Kam vede nacionalismus. A přitom je onen nacionalismus, vlastenecká hrdost, potřeba identitárního vymezení, vlastně legitimní. Jak snadno se ale zvrhne – ve vypjatých dějinných situacích – do extrémů, do karikatur sebe sama.

Toto symbolické pietní pohřebiště německých vojáků padlých v letech 1939–1945 bylo zřízeno až v roce 2010. Německé krajanské spolky o něco podobného usilovaly už hned po pádu železné opony. Nešlo o velebení německé národní cti nebo vojenské hrdosti. Jen o lidskou důstojnost – když už to tedy tak tragicky skončilo... Asi to chtělo čas, dějinný odstup. A taky se konečně po vstupu do Evropské unie (2004) ukázalo, že se jí nemusíme bát, když už se předtím v devadesátkách ukázalo, že se nemusíme bát ani těch Sudetáků a revanšistů. A přesto zase starí komunisti a pohraničníci a zelené mozky a jiné vypatlané mozky běsnily, že my tady v Chebu německé hroby nechceme... Přitom Němci všechno zaplatili. A jistě štědře. Jistě až tak, že se na tom i místní a město přizpůsobili. Chtělo to spoustu trpělivého vysvětlování, přemlouvání, taktizování, ale nakonec to tedy dopadlo tak, že se sem do Chebu svážejí ostatky padlých německých vojáků z neoznačených hrobů z celé republiky. U většiny z nich už se nedá ani zjistit jméno nebo datum úmrtí. Přenos ostatků zajišťovali dobrovolníci a aktivisté z různých organizací z Německa. Je tu dnes na šest tisíc padlých. Další tisícovka ještě přibude. Nevím, jak to vnímají dnešní obyvatelé Chebu, ale za války tu fakticky bylo jen velmi málo z nich. Přesto některým stojí za to rozdmýchávat vášně.

Ale chápeme to, snažíme se pochopit. Koneckonců to zakoušíme nyní i za války na Ukrajině – ze všech stran. Ještě se k tomu vrátíme.

Tajemná Agara

Co vlastně na těch místech, v těch městech hledám, jak zkoumám, co hodnotím? Ani nevím. Určitě to neberu nějak vědecky, systematicky. Prostě se zkouším bedlivě dívat, jak kde pečují o veřejný prostor, veřejnou zeleň. Kouknu na plakáty, co je tu za kulturu. Důležité je, jak se představitelé města starají o své pamětihodnosti, rodáky, jak si váží místních tradic. Tím se buduje kontinuita, která to vše drží pohromadě. Je tu nějaké nové umění, hlavně ve veřejném prostoru? Dokonce něco provokujícího, něco odvážného, co vede k zamyšlení, co inspiruje? No, tak třeba tohle jsem v Chebu neviděl. Kultura – podle toho, co se tu aktuálně nabízí – nic moc. Ale péče o městskou památkovou rezervaci je dobrá. I o veřejný prostor pro lidi. Na velmi slušné úrovni, jaká by obstála i v Německu. Kdejaké zákoutí, které bylo kdysi hluchým místem, se renovuje a zapojuje do chodu města. Lidi se učí využívat i kousíčky ploch k něčemu pěknému

a užitečnému. Je vidět, že zdejší úředníci se naučili nejen účinně čerpat eurodotace, ale viděli i jinde ve světě, k čemu se dají využít. Je to v podstatě okresní město a je na okraji, ale nepůsobí úplně ospale. Mají tu divadlo. Poslední divadlo v Čechách. Myšleno směrem na západ. Nedovedu to posoudit, ale z toho, co se říká, není špatné – a zřejmě tady plní důležitou oduševňující roli.

Má město schopnost vtahovat něco ze spádového okolí? Sousední Františkovy Lázně vznikly relativně nedávno, byly založeny v roce 1793. Není to vlastně přirozeně vzniklé sídlo, vyrostly kolem lázeňských budov, takřka náhle a na povel. Mariánské Lázně dokonce ještě o pár let později, v roce 1812. Cheb má skoro dvakrát víc obyvatel než oba tyto sousední rezorty dohromady. Jedině 40 km vzdálené Karlovy Vary mohly být už od středověku alternativou nebo partnerem Egeru. A předběhly ho vlastně až v 19. století díky lázeňským pramenům, které Cheb nemá. Přesto i do Chebu občas někdo přijel. Třeba já...

... nebo Goethe. Speciálně právě kvůli němu se sem kodrcám...

Nebýt lázní, tolika slavných by sem nejezdilo. Až na Goetha! Ten se sem nechal vozit kvůli šutrům a sopečným horninám. Ano, ovšem – předem byl na těch pitných kúrách a koupelích. Mnozí mířili do Teplic. To byly tehdy mnohem vyhlášenější kúpele než Carlsbad. A přes Cheb vedly některé vhodné trasy. Tak se občas někdo zastavil. Až na Schillera! Ten sem přijel schválně kvůli Valdštejnovi. Takže vidíme, že jakési důvody, proč jet do Chebu, tu jsou.

Po roce 1989 se ovšem z Chebska a všeho pohraničí stala spádová oblast spíš pro vyjíždění do Reichu – za prací, za obchody. Jen díky tomu zdejší kraje, z mnoha důvodů vylidněné a ochuzené, opět rozkvetly a místní lidé, jinak žádný výkvět, překvapivě zbohatli.

Viděl jsem pár pěkných školních budov. Dokonce úplně nové gymnázium. Zdravotní školu. Jak se mi zdá, tak nejvíc žákyň a žáků však má Střední integrovaná škola. To je to, čeho jsem se obával. Možná to chtějí zachránit tím, že zde vloni otevřeli malou pobočku Pedagogické fakulty Plzeňské univerzity. Brain drain se tomu říká – odliv mozků. To je to, co celý karlovarský kraj trápí.

Hle, waldorfská škola →
a není do prvního úhlu! Tak to má být...
Motalo se kolem ní několik zajímavě alternativních děcek. To je slibné, to by mohla být budoucnost...

Mimochodem – ty nepravidelné úhly a stěny stavěné bez vodováhy, ty jsem obdivoval:

Domečky rozťápnuté k zemi, jako by byly z plastelíny. Je v tom něco ještě goticky podsaditého, bezpečného, neprůstřelného. Ale možná už barokně rozšafně usazeného na tomto světě.

Hledal jsem, co zde uvidím typicky německého. Třeba tenhle
dům by mohl být ukázkou německé gotiky. →
Nebo tyhle špičatě se vypínající vzhůru. ↓

Byl tu jen jeden jediný, který by směle mohl být označen za nacistický. Tato estetika a symbolika dodnes zdobí většinu
měst v Německu, Rakousku i Švýcarsku. Se divím, že ho tu nechali...

Tento kostel má jednak patřičnou patinu (člověka potěší, kdy vidí, že ne všechno se podařilo opravit, ne všichni jsou dokonalí...), ale hlavně mě zaujaly ty dva světlíky vykotlané do zdiva zcela atypickým způsobem. Není to vidět, ale otvor jde šikmo, a to tak aby světlo pronikalo do hloubi jediným možným směrem, okénka jsou totiž v rohu, přímo naproti zdi, takže slunce sem svítí nejlépe právě tímto způsobem.

Čeho si cíleně všímám, je napojení budov, stavebních stylů. Vlevo jsou domy ještě původní, nebo aspoň při asanaci adaptované tak, aby původnost imitovaly. Ty vpravo zjevně vznikly na přelomu 50. a 60. let, po odeznění stalinské sověly. Vzhledem k tomu, co znám z mnoha jiných našich měst, musím konstatovat, že tady to provedli docela citlivě – ne jako obvykle, s estetickým šarmem revolučních sekerníků a pro pohraniční typických zelených mozků. Dokonce i ty vikýře nadělali, ačkoli to muselo působit individualisticky, buržoazně a venkoncem tedy zpátečnický.

Stejně je právě toto jedno z mých největších překvapení. Uvažme, že v letech 1945/46 bylo 90 % obyvatel Egeru vysídleno, zůstat mohli jen pracovníci důležitých profesí – a i ti toho později trpce litovali. Protože se to dělo pod dohledem americké armády, probíhal odsun poměrně spořádaně. Ale ihned v roce 1948 spadla klec. Ti, kteří se sem na uprázdněná místa, do volných domů a bytů, nahrnuli, jednak většinou nebyli zvyklí žít ve městě, nadto takového

historického typu, a jednak snad doufali v nějaké podnikání, dílenská řemesla – a s tím byl rázem utrum. Navíc se ihned uzavřely hranice, spustila železná opona, začal komunistický teror a hysterie kolem „narušitelů“ drátěných zátarasů, bránících lidem dostat se na svobodu. Kdo to nezažil, nepochopí, co to bylo za atmosféru zejména v těchto pohraničních městech. Jeden se bál druhého, společnost totálně profízlovaná. Propaganda hecuje do lidí boj – Němci, NATO, Američani, ti všichni se chystají nás přepadnout a vzít nám ty krásné vymoženosti socialismu. Kdo nebude bdělý, je zrádce, a s takovými zatočíme. Nechci to moc rozvádět, ale bylo to rozhodně horší, než se dá vypovědět. A bez oddechu. To vydrželo až do posledních dnů jejich režimu v roce 1989! A teď si představme, že v této atmosféře hraničářského města, plného lidí v mundúrech, osídleného teprve nedávno sebrankou z celé republiky, lidmi zcela vytrženými z kořenů i reality, kteří se náhle ocitli v té největší prdeli – že v tomto městě komunistické vedení nechá vyhlásit jeho historické centrum za městskou památkovou rezervaci. A to se stalo v tom nejhorším možném roce – 1950! Tedy ono se to samozřejmě muselo řešit zejména v Praze, ale stejně je to div. Navíc když jde o evidentně město německé. Sice malebné, ale těch zlých revanšistických, nacistických Sudeťáků.

A nejen to, oni celé centrum města proměnili v 60. letech systematickou asanací. Z celkových asi 2100 domů jich přes 600 šlo k zemi. Snažili se, aby to nebyly ty nejcennější. Proluky pak dostavěli. Paneláky nastoupily až později. Naštěstí. Protože pro ty zbyl už jen prostor kolem historického asanovaného jádra.

Nechápu, jak je to možné, ale soudím, že to zde dopadlo mnohem lépe než v jiných městech, kde ty otrěsné případy necitlivého zacházení soudruhů s architekturou i urbánními celky vidíme dodnes.

Domy vpravo jsou ze 60. let. Tomu se nedá nic vytknout.

Zajímá mě ta arogance, s níž si vždy určitá epocha troufá ničit dědictví minulosti. Často právě ve jménu pokroku a moderny. Tady asi neměli odvahu hrdě se povyšovat nad to, co vytvořily generace před nimi. Zvláštní, jinde jim to nikdy nevadilo.

Po pravé straně jsou nepochybně nové domy z oné asanace v 60. letech. A zřejmě ještě s původními fasádami.

Vlevo okna ve stylu ještě let padesátých, vpravo už šedesátková „moderná“.

Šedesáté roky.

A sem se do typické socialistické výstavby vkomponovalo něco prudce současného...

V levém rohu náměstíčka jsou domy z 60. let, v nichž je ovšem patrná estetika let třicátých. Architekti se v době jistého uvolnění ideologického tlaku mohli vrátit ke vzorům, na jakých vyrůstali jejich učitelé.

A pro kontrast – okna františkánská.

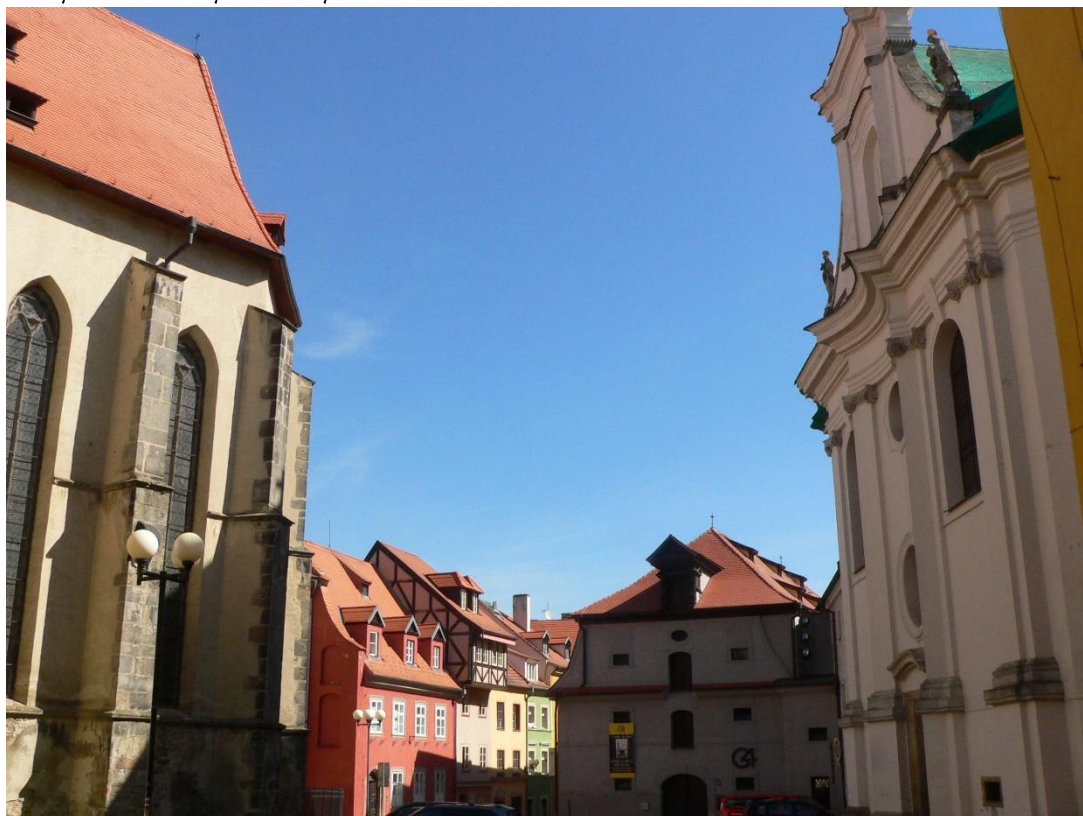

Vzadu se potkávají s barokem řádu klarisek.

Je vidět, že i pro chudobu františkánského kláštera se najde nějaké nové využití. →

Tohle je vůbec ojedinělé setkání: vlevo gotický kostel františkánů a vpravo barokní kostel klarisek. Je zajímavé, že už necelých třicet let po smrti Františka z Assisi jsou jeho klášterní komunity rozesety po Evropě, dokonce i v takovém zapadákově, jako je Eger. U klarisek je to ještě nápadnější. Gotický kostel si mniši začali stavět už hned v onom 13. století. Tato podoba je ale výsledkem dalších přestaveb. A klarisky si na to v 18. století najaly jistě někoho z rodiny Dientzenhoferů. A uprostřed barokní sýpky, na pozadí uličky se středověkými hrázděnými domy. ↓

Zajímají mě i odvrácené strany. Nakukuju do dvorků.

Ale, jak vidíte, mají to pěkně dotažené i na rubu. Oce-
nil jsem, že nikde nejsou pod okny proražené brutální
průduchy plynových kamen.

Tady se dá říct, že někdo bydlí ve zdi. →

Zato já bydlím ve staré papírně. Je třeba uznat, že lepší
penzion jsem si vybrat nemohl – Papírnickví.

Člověk bloumáním po ulicích narazí na lečjaké bizarnosti. Prý Evropské Comenium. Na bráně je nápis „Josef K. před zákonem“ – a hebrejské bukvety...

A co ty nevzhledné garáže vlevo...? Jak ty korespondují s Komenským? A jak to celé probůh souvisí s německou vernakulární architekturou? Raději po tom nepátrám.

Stejně si občas říkám, kdy se někdo odhodlá tento fenomén vážně studovat. Garážový mor začal zaplavovat zemi už v šedesátkách. Lidové umění. A co teprve uvnitř! Lidová řemesla. Možná některé kousky jednou zapíšeme na seznam chráněného kulturního dědictví.

Když už jsem u toho... Mají tu taky Retromuzeum. 1958–1989. Vcházel jsem s obavami. Ale hned u vstupu byl jasně definován koncept. A ten vypadal velmi promyšleně. A fakt: Všechny exponáty byly systematicky seřazené a komponované podle ústřední myšlenky. Navíc byly všechny přesně identifikované: Autor návrhu, rok výroby, estetický styl, ideový kontext, dopad na společnost. Samozřejmě se v pamětníkovi sevrou útroby dojetím. Ale současně v něm – ve mně tedy určitě – roste pocit nějakého zhnusení. Retro tohoto typu je nebezpečné. Vzbuzuje ostalgie. (Ostalgie – nostalgické pošilhávání po životě na „Východě“.) Lidé hloupí a naivní se nechají ukolébat sentimentem a mají pak pocit, že to za toho bývalého režimu nebylo (všechno) tak špatné... Omyl. Bylo to strašné. Bohužel jsme právě tehdy byli mladí... Že byl někdy design docela povedený, na světové úrovni? Tím hůř pro ty komunisty!

Toto ovšem nejsou exponáty z Retromuzea. To je jedna z instalací v „oficiálním“ Chebském muzeu.

Zamířil jsem tedy do hlavního městského muzea. Je čas na Valdštejna. Kvůli tomu jsem sice nepřišel – ale když už jsem tady... Tato epocha mě nepřitahuje. Navíc jsem se už několikrát přesvědčil, že Valdštejn je postava tak komplikovaná, že se mi nikdy nechtělo vydávat se do historických zákrut třicetileté války a muset k jejich událostem a jednotlivým stranám zaujímat nějaké stanovisko. A hodnocení se člověk nevyhne. Jenomže je nutně vždy kontroverzní a ambivalentní a to pak naplňuje člověka neklidem a nespokojeností. Nicméně to, že v Chebu roku 1634 probodli Valdštejna, se stalo pro město natolik ikonickou událostí, že právě kolem ní krystalizovaly muzejní sbírky až do dnešní podoby. Už v 19. století se různí místní patrioti věnují sbírání historických kuriozit, což bývala dříve jen záliba podivínských šlechticů. V romantické atmosféře vzrůstajícího se probuzení středoevropských národů klade se velký důraz na kontinuitu „národních“ dějin. Valdštejna, velikána evropského formátu, si tak rádi přivlastňují Němci i Češi, osvícenci i romantici, revolucionáři i konzervativci. S pietou vpravdě morbidní tu opatrují údajné kopí, jímž byl zákeřně probodnut. A v ložnici naaranžovali nějakou maškaru, aby to jako bylo autentické.

Fakt je, že ten Schiller sem právě kvůli tomu jezdil. A tady nasával krev, pardon, jen tu atmosféru. Neodvážil jsem se toho jeho Valdštejna číst. Je to trilogie. A ve verších. A ke všemu se to má dramatizovat na divadle. Stačilo mi, že jsem si přečetl obsáhlý referát Borise Cveka. Plyne z něho, že je to romantická slátanina a děsná nuda. Ale ty protiklady a nesnadná hodnocení a tragika vnitřní rozpolcenosti nejen této postavy jsou vsutku hodny světodějnosti. Shakespeare je prý lepší.

Při té příležitosti jsem si prošel celé muzeum – a musím říct, že právě toto jsem potřeboval. To, co si člověk může zjistit předem, co následně vyčte z běžných turistických materiálů, případně se dozví od informátorů, nedokáže dostatečně zprostředkovat hloubku historických křivd, na tomto městě a jeho obyvatelích napáchaných – a stejně tak rozsah vin, jichž se často titíž lidé dopustili.

Poklid tohoto města rozervalo německá reformace. Tedy ta by sama o sobě vedla jen k rozkolu podle územního principu. Ale válka mezi evropskými mocnostmi, která se pak o sto let později rozpoutala právě kvůli onomu rozdělení si sfér vlivu podle konfesí, přinesla všem jen ztráty a neštěstí. Pro Eger to znamenalo násilnou rekatolizaci a důsledné vyhnání evangeliků. Měšťané sami, podle toho, komu právě správa jejich území připadla, neměli ani tak problém s loajalitou, ale těžce nesli, když jejich obec přicházela o výsady, které jim kdysi někdo slíbil. Ve svém lokálpatriotismu by si byli nejraději spravovali své věci sami – jak se jim to několikrát v nejšťastnějších dobách podařilo.

Na počátku 19. století, ve víru napoleonských válek, formálně zanikla „Říše římská národa německého“, beztak už okleštěná a rozvrácená. Habsburkové by už teoreticky nemuseli tuto německou državu poutat do svého svazku. Filosof Herder na přelomu století inspiruje jaro národů, tedy romantický nacionalismus. Francouzská revoluce naopak rozněcuje osvícenskými ideály republikánství, zejména měšťanstvo. A v té době do Chebu přijíždí Goethe. A ten sem přilákal i mě.

Chtěl jsem se dozvědět něco víc o jeho pobytech. Ale že by se mi informace samy vnucovaly, se říct nedá. Počtené nebyly ani slečny v Infocentru, ani v knihkupectvích. Věděl jsem toho víc než ony. Až v maličké prodejně pokladny Muzea. K mému překvapení tam měli knihu Goethe v Čechách, za pouhých 180 korun, a ještě k tomu od Johannease Urzidila, autora nad jiné povolaného. Ve vlaku zpět jsem dychtivě třetinu přečetl.

Město se nějak svým slavným návštěvníkem nechlubí. Na domě, kde pravidelně býval, je jen velmi nepatrná tabulka. Zato ta důstojná, ovšem německá, trčí v muzeu.

Goethe našel v Egeru dva velmi prospěšné přátele a zasvěcené průvodce. Joseph Sebastian Gruner byl městský radní a taky majitel domu na náměstí, kde básníka ubytoval. Výborný znalec kraje, ale i dějin. A ovšem také geologie a mineralogie – protože ta Goetha zajímala nejvíc.

A tady je jeho nářadíčko na vyslýchání.

Zatoužil jsem vyjít si na vycházku po okolí v jeho stopách, hlavně vylézt na Komorní hůrku, vyhaslou sopku. Viděl jsem kdysi dokumentární pořad o sporu, jaký vedli tehdejší amatérští vulkanologové z řad šlechticů. Nedivil bych se, kdyby ho komentoval Cílek. Goethe se opět přidal na špatnou stranu. Dějiny mu neměly dát za pravdu. Neměl pravdu se svou teorií Urpflanze, prazákladní rostliny, z níž se jako z platónské ideje odvodily všechny další. A neměl pravdu ani ve sporu s Newtonem o povahu barevného světla a proces vnímání barev. Přesto jsou jeho teorie pozoruhodné a různé alternativní vědce a myslitelé dodnes inspirují.

https://www.youtube.com/watch?v=gNNAy_3iQ8s

Animace Geologického ústavu:

<https://www.youtube.com/watch?v=toMIRth7vF4>

Druhý Goethův neocenitelný pomocník byl Karl Huss, hodně zvláštní figura. Byl to totiž donedávna místní kat, než Josef II. zrušil trest smrti.

Zde ho máme i s jeho širočinou.

Huss byl amatérský sběratel minerálů. Sbíral ale kdekdo a založil vlastně cosi, co už nebyl jen kabinet kuriózit, ale zárodek solidního muzea.

Goethe v Chebu strávil v opakovaných pobytech víc dní než v Itálii na své slavné cestě. Ovšemže to vždy spojil s lázeňskými procedurami. A s házením očkem po pěkných mladých dámách v nóbl lázeňské společnosti. Fascinovaly ho sopečné procesy, záhady vzniku hornin. On sám se totiž pokládal víc za přírodovědce než za básníka. I když jako vědec se ve svých hypotézách prakticky ve všem mýlil. Nicméně vědec to byl, protože svůj omyl by byl uznal, přesvědčen argumenty.

Ne že bych se chtěl stát geologem, ale onen holismus, tak trochu gnostický a mystický, ve mně trošku rezonuje. Vyrázil jsem časně, za ranního oparu, od Grünerova domu. Nikde ani živáčka.

Cestou tohle. Neznalým třeba vysvětlit. Betonové zátarasy, které bývalý režim rozmisťoval v pohraničním pásmu všude podél cest, aby snad náhodou někoho nenapadlo sjet ze silnice a ty drátěné zátarasy prorazit třeba autem.

Dokonce i v lese, v jinak dost obtížném terénu. Soudruzi počítali i s eventualitou, že někdo se zmocní traktoru nebo nákladáku a zkusí to provalit lesem mimo cesty. Z Chebu je to na hranici s Německem (tehdy to bylo to „západní“) jen pár kilometrů.

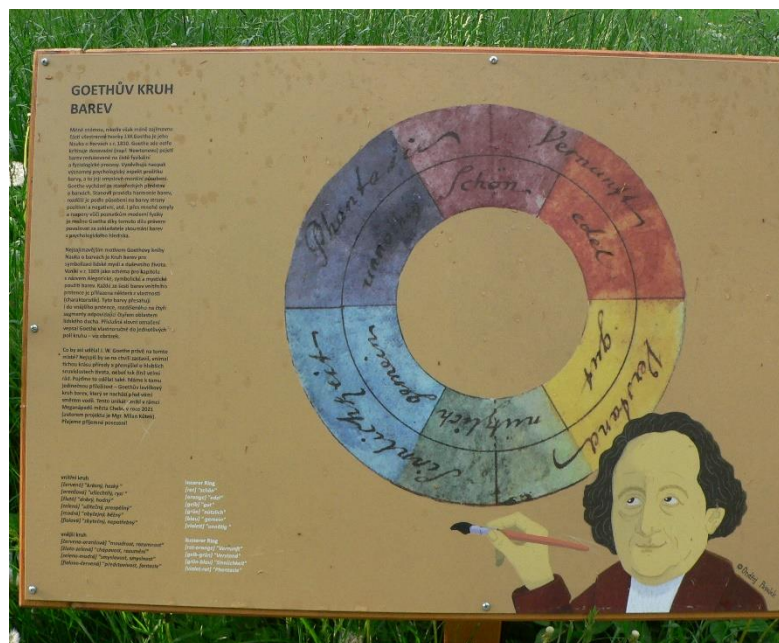
Ač se to nezdá, tak toto je kužel vyhaslé sopky Komorní hůrka.

Ocenil jsem, že místní nadšenci iniciovali pěkné goethovské naučné stezky. Na něco takového jsem se právě ptal, ale ani pracovnice Infocentra o tom nic nevěděly.

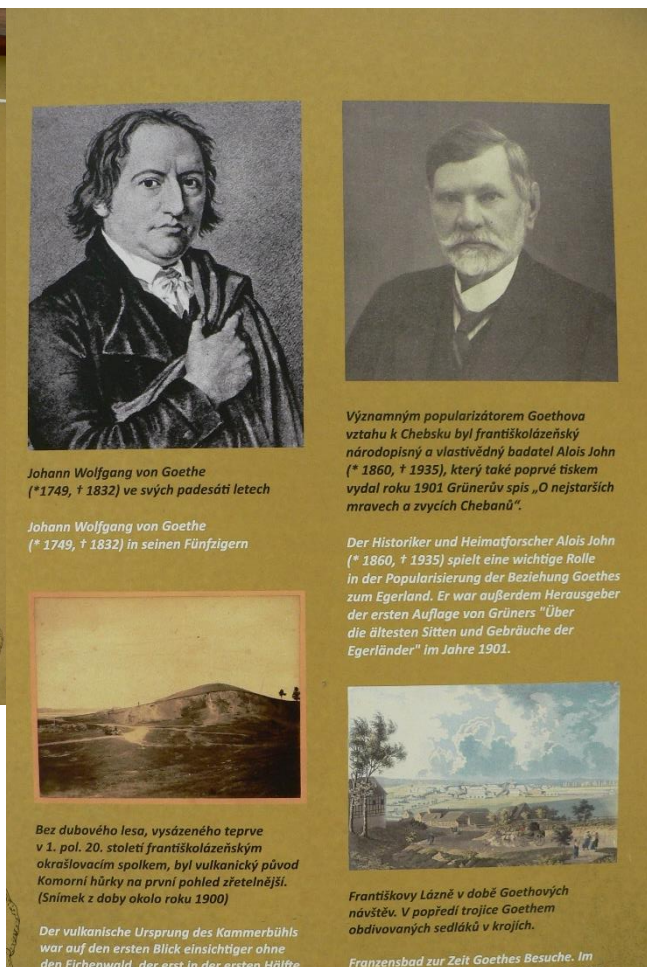
Sympatické je, že zde upozorňují i na jeho nauku o barvách.

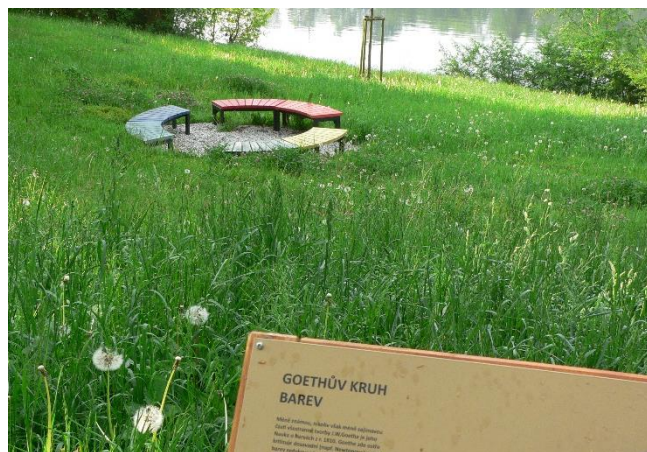
Takže jsem se uspokojen mohl vrátit do města.

I s expozicí v muzeu jsem byl spokojen. Dá se říct, že Goethovi je v Chebu věnována náležitá pozornost. Jen o tom místní moc nevědí.

Ale muzeum je jinak dosti starožitné. V podstatě stejné jako v 19. století, kdy vzniklo. Dnes jsou lidé zvyklí na docela jiné standardy prezentace. Mně to ale nevadí. Naopak klasický způsob, kdy je třeba se expozicí doslova pročíst, mi vyhovuje. Ale nebude už moc takových jako já. Měli by s tím muzeem něco dělat... Nebo se jim tu mladí a rozptýlení unudí k smrti.

Dokonce hravou formou pro dětičky.

JEDEN Z NEJVĚTŠÍ IDEOLOGICKÝCH SOUBOJŮ NA POLI VĚDY SE ODEHRÁL V DRUHÉ POLOVINĚ 18. A PRVNÍ POLOVINĚ 19. STOLETÍ.

Týkal se teorie vzniku a původu hornin, a vedle toho také sopek, a ve svém důsledku formoval i dnešní chápání procesů probíhajících v neživé přírodě.

Nauka **neptunistů** měla své kořeny na Báňské akademii v saském Freibergu. Jejím hlavním zastáncem byl profesor Abraham Gottlob Werner. Neptunisté, pojmenovaní podle římského boha Neptuna, věřili, že veškeré horniny vznikly usazováním v mořích a že sopky jsou jen důsledkem podzemních požárů uhelných slojí.

Učení **plutonistů**, nazvaných podle římského boha vnitřního ohně Pluta, mělo svůj původ u skotského geologa Jamese Huttona. Plutonisté, někdy též vulkanisté, hájili názor, že v Zemi je obsaženo žhavé magma, z něhož krystalizovala významná část hornin.

Jedna z bitev této pomyslné ideologické války byla svedena na Komorní hůrce. Na pozvání Johanna Wolfganga Goetha se tam 30. července 1822 sešli švédský chemik Jöns Jacob von Berzelius, policejní rada z Chebu Johann Sebastian Gruner, lékař a botanik Johann Baptist Emanuel Pohl a také hrabě Kašpar Maria Šternberk, aby rokovali o původu této sopky. Plutonista Berzelius se jasně vyslovil pro „magmatický“ původ s tím, že asymetrické uložení strusek a popelů mohl ovlivnit převládající západní vítr. Šternberk měl názor podobný a zmínil podobnost se sopečnou činností v oblasti Eifelu a Porýní. Goethe byl k těmto názorům skeptický, svůj úsudek nevyjádřil a později se přiklonil k výkladu neptunistů.

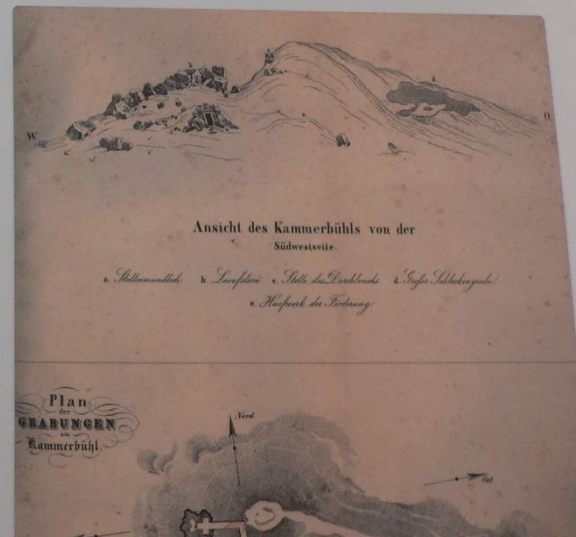
Nakonec však Goethe přiměl svého přítele Šternberka, aby splnil požadavek z prvního odborného pojednání o Komorní hůrce z roku 1773 od Ignáce Borna a Johanna J. Ferbera – razit pod Komorní hůrkou výzkumnou štolu, „bez níž nelze vznik sopky uspokojivě vysvětlit“. Šternberk, veden touhou po poznání a slibem daným příteli, tak v letech 1834–1837 učinil. „Nadto, pokud by přeci jen měli pravdu neptunisté, mohla by tam být uhelná sloj.“ Neptunisté se mylili a sloj se nalézt nepodařilo. Komorní hůrka se však nesmazatelně zapsala do dějin geologie, kromě jiného jako první důlní dílo ražené pouze pro vědecké účely.

Komorní hůrka sehrála historickou úlohu ve vývoji geologického myšlení. Díky razbě experimentální průzkumné štolý k jínou vulkanu byl vyřešen spor mezi neptunisty, přesvědčenými, že sopky jsou produktem podzemních požárů uhelných slojí, a plutonisty. Ti zastávali názor, že sopky vznikají výronem kapalných hornin z hlubin Země.

Komorní hůrka hill played a crucial role in the development of Earth Sciences. The argument between Neptunists (who believed that volcanoes formed from the energy of burning coal seams) and plutonists (who believed in a magmatic origin of volcanoes) was tested here by digging of research adit to the masses of the hill.

Rekonstrukce odborného konsilia na Komorní hůrce v roce 1822. Akvarel P. Major.

A hele, mají tu krytý most – a starobylý. To jsem ani nevěděl. A pěkný!

Město se chlubí tím, že má pěkná hřiště a sportovní i odpočinkové zóny. Asi ano, viděl jsem je, ale nesportoval jsem, a odpočíval všude možně.

V tomto německém kraji byla silná tradice výroby hudebních nástrojů. Nepochybně citery, ale zřejmě i dudy. Většinou jistě vymizela s vysídlenými obyvateli. V nedalekých Lubech u Chebu mají muzeum hudebních nástrojů a pomník houslaře. Takže je pěkné, že se zde udržela tato škola, jistě ojedinělá.

Co všechno tu kdysi bylo? Eska Cheb – slavná továrna na bicykly. Kterou v privatizačním mumraji v devadesátkách někdo prošustroval. V roce 1918 zde nová republika zřídila letiště. Po Mnichovu je zase kvapně demontovala. Stejně si je ale Němci za války přizpůsobili, a dokonce sem přesunuli nějakou leteckou výrobu. Spekuluje se o jakýchsi tajných podzemních továrnách. Dnes jsou na tuto pohnutou historii místní nadšenci hrdí. V kraji ale obecně převládal drobný textilní průmysl, pletařství, rukavičkářství, německé krajky.

Když jsme u těch zlatých let devadesátých – ano, i pozůstatky tehdejšího postmoderního kutilství tady zůstaly. Možná by je měli brzy chránit.

Tak se ještě kochám pěknými místy. Zajímavé je, že i třetí den tu pořád nacházím něco, co jsem dosud neviděl a kde je možno příjemně spočinout, třeba jen pohledem.

Historické jádro města je vlastně docela velké a opravdu pěkně kompaktní, nenarušené.

Překvapilo mě, že mimo historické jádro tu nejsou žádné přiměřeně rozsáhlé komplexy budov typických pro 19. století, s historizujícími styly, nakonec pak secesní. Vzhledem k poměrně početné populaci v oné době by to bylo přirozené. Ulic tohoto typu jsem tu moc nenašel. Běžná měšťanská zástavba byla zřejmě nahrazena tím, co vznikalo za komunistů.

Hrdé město

Nedopověděl jsem všechno. Goethe pobývá v Egeru a v okolních lázních v době, kdy všude ve Střední Evropě probíhá národní obrození. Současně nabývá na sebevědomí střední vrstva, nová společenská třída, měšťanstvo neboli buržoazie. Jejímu životnímu stylu, politické kultuře a estetickému vkusu se tady u nás říká *biedermeier*. Některé části těchto středních vrstev, ale i část vyšších šlechtických kruhů stejně jako jistý segment dělnictva a venkovského lidu zachvátí sentiment probuzeného nacionalismu. Český živel si v rámci Rakouska počíná velmi čile. Ekonomicky se značně rozmohl, početně vzrostl, politicky mu narostl hřebínek. Revoluce v letech 1836 a 1848 však nevedly k vytouženým cílům – národní a politické emancipaci etnik, jež si chtěly na Rakousku vydobýt víc samostatnosti. Když se pak v roce 1867 dostane Maďarům vyrovnání vůči Rakousku, cítí to Češi jako velkou křivdu. Trochu se urazí a s Vídní nemluví a nejednají, trochu začínají bojovat jinými prostředky. V závěru 19. století už o žádný sentiment ani romantismus nejde, už je to přímý tlak politické a demografické nutnosti. Češi si vymohli tzv. Badeniho jazyková nařízení – v rámci Rakouska musí být čeština zrovnoprávněna s němčinou. V Egeru takřka žádní Češi nežijí. Přesto se musí čeština respektovat. Němci cítí, že Češi i v této části Rakouska, jež patří k tradičně českým zemím, jim začínají konkurovat, a to i ekonomicky. Bují nacionalistické vášně. Chápeme – spravedlnost pro Čechy a češtinu v rámci Rakouska byla logickým vyústěním jejich

úspěšné národní rehabilitace a taky logickým uplatněním demokracie – a Rakousko byla docela slušná demokracie. Jenomže obyvatelé Egeru si museli připadat jako v Kocourkově.

První světová válka byla samozřejmě hodně těžká pro všechny. Mnoho mladých mužů z Egerlandu padlo na frontách. A právě v Egeru, protože to bylo v hlubokém vnitrozemí, byl zřízen zajatecký tábor pro 12 tisíc zajatců, většinou ruských a tatarských – ve městě, které mělo tehdy 30 tisíc obyvatel. Pro zajatce byla dokonce vystavěna mešita s kapacitou 2000 míst.

Když byla v roce 1918 vyhlášena nová Československá republika, byl to pro Čechy a Slováky splněný sen. Ale hranice nové republiky se rýsovaly v diplomatických kuloárech a na jednáních politiků často v daleké cizině. Pohraniční oblasti, mluvící německy, polsky nebo maďarsky, nechtěly být do nového státu zahrnuty. Ale protože se jednalo o etnika poraženého státu, nebral se na ně ohled. Některé enklávy přinutily k poslušnému přivtělení k Československu až oddíly legionářů nebo nově zformované armády. Do Egeru a jiných podobných míst nastoupili čeští úředníci, policajti, český hovořící zaměstnanci pošt a drah, také čeští učitelé a klíčoví pracovníci podniků. Němčina ztratila statut rovnoprávného jazyka. Nedivme se. Češi vyhráli. Němci a Rakušané válku prohráli. Ale fakt je, že Masaryk se Štefánikem světové politiky podvedli, když jim neřekli, kolik v tomto nově narýsovaném státě bude žít Němců a Maďarů, a když jim neřekli, že „československý národ“ je vlastně umělý konstrukt, který nikdy neexistoval, i když mu Masaryk upřímně věřil. Fakt taky je, že jen díky tomuto podvodu dnes máme, Češi i Slováci, své národní státy.

Zprvu to drhlo, ale v půli dvacátých let už si na sebe lidé začali zvykat. Hospodářství se pomalu dostávalo z poválečné mizérie. Avšak už v roce 1931 přišla krize nová, tentokrát celosvětová. A postihovala především lehký a drobný průmysl, který byl u nás často rozmístěn v pohraničních oblastech, hovořících ovšem pořád ještě převážně německy. Vypadalo to, jako by Československo chtělo své vlastní německé obyvatelstvo cíleně zdecimovat. Nebo aspoň obětovat je přednostně.

Není se moc co divit, že když právě za této situace přichází v sousedním Německu k moci Hitler, čeští Němci mu nadšeně přizvukují. Netřeba to dál rozpitvát – zkrátka právě v Egerlandu založil Konrad Henlein svou Sudetoněmeckou partaj. A nezapomeňme, že Henleinovci dostali ve svobodných volbách v Československu v roce 1935 nejvíce hlasů. V sousedních Karlových Varech byl činovníkem této strany jistý Karl Hermann Frank, který se za ni dostal do Československého parlamentu.

Ihned po Mnichovu vojska nacistického Německa obsazují takzvané Sudety. Naprostá většina německy mluvícího obyvatelstva je nadšeně vítá hajlováním. Henlein i K. H. Frank se stanou prominentními nacisty, členy NSDAP i jednotek SS a jsou jim svěřeny vysoké úřady ve správě říšských Sudet a Protektorátu.

Zatímco většina Čechů na jaře 1945 vítala vojáky Rudé armády jako osvoboditele od nacismu, obyvatelé Egerlandu vnímali Američany jako okupanty.

Odsun německého obyvatelstva byl dohodnut vítěznými mocnostmi jako jediné možné řešení, které by zabránilo konfliktům a možné budoucí válce. Bylo to možná nespravedlivé, bylo to uplatnění kolektivní viny, ale podmínky diktují vítězové... Vysídlení Němci jistě trpěli pocitem krivdy, a někteří možná dlouho, i v druhé, třetí generaci. Čteme jejich vzpomínky, plné hořkosti. Slýcháme stížnosti, že je vyháněli jejich vlastní čeští sousedé, se kterými vždy měli korektní nebo i dobré vztahy. Ale málokdy slýcháme slova pokání, přiznání spoluviny, podílu na vzniku onoho fanatického nacismu, který vedl k tak zničující a nelidské válce.

Ano, je to smutné, jak jsem řekl. A nápadně nám to dnes připomíná podobné situace v tragickém a nespravedlivém útoku Ruska na Ukrajinu. I když rozumíme různým vlasteneckým vášním a dlouholetým touhám po národní emancipaci a autonomním dokončení vlastních politických a historických projektů. Ale rozpoutat válku, rozpoutat nelidské peklo, dopouštět se genocid, připustit popření základních lidských práv a svobod, zaprodat pravdu, vzdát se nejvyšších obecných hodnot – to jste, holenkové, neměli. Za to se odplácí i smrtí. Nebo vyhoštěním.

Ještě smutnější je, že ani vítězové nebyli o moc lepší. Nechce se mi ani rozpatlávat, jaká sebranka pak od Němců vyčištěné pohraničí obsadila. Nespravedlnost se neřeší další nespravedlností. Dlouho trvalo, než se počet obyvatel dostal alespoň na polovinu předválečného stavu. Městu se teprve teď začalo oficiálně říkat slovanským jménem Cheb, jež ale bylo známé už od středověku.

Jako by jedna katastrofa nestačila, v roce 1948 přišla další. Totalitní režim v rudé variantě. Už to tu zaznělo. To nejhorší z komunistického režimu se vždy projevovalo na výspách, zejména tady, v tak těsné blízkosti jimi tak nenáviděného německého rivala a konkurenta.

Tohle všechno jsem věděl. Známe to koneckonců ze Znojma či Mikulova. Známe Opavu, Krnov. V Liberci to muselo probíhat v ještě větším rozsahu. Ale tady nešlo o západní hranici, a v tom je podstatný rozdíl. Takzvaná hraničářská města si za komunistů vytrpěla ještě něco navíc. Myslím, že to jsem si v Chebu náležitě uvědomil. Ale vlastně jen z četby – a z muzejních expozic. Z mého laického spontánního, emocionálního „průzkumu“ města naopak plyne jenom příznivý dojem. Zdá se mi, že se to dějinně převrstvilo. Bolavou minulost si zřejmě uvědomují už jenom ti, kteří se o ni opravdu zajímají. Generace vysídlenců de facto odešla ze světa a jejich potomci dávno nemyslí na návrat nebo revanš. Teď je naopak na odchodu zcela jiná generační zkušenost – to jsou ti staří komunisti a bývalí pohraničníci, tedy jen nemnozí z nich, kteří za své posrané životy viní kdekoho, jen ne sebe. Naštěstí tu dlouho nebudou. Dnes patří Cheb úplně jiným lidem. A zdá se mi, že si skrze své volené zástupce řídí své město dobře. Jasně, jsou tu vzdělanostní deficity, možná by to chtělo povzbudit nějaké hospodářské toky, ulehčit mobilitu. Ale celkově mě město příjemně překvapilo.

Ještě bych chtěl navštívit Cáchy. To se mi na cestách dosud nepodařilo. Stanout tam, kde to všechno začalo, Evropa. A taky Ravennu. Odtud pochází vzor pro cášskou kapli. Přál bych si, aby si nynější obyvatelé Chebu – a vůbec všichni – dobře uvědomili, co znamená projekt Evropa, co je západní kultura a civilizace, kdo jsme my jako Střední Evropa, co všechno máme od starých Římanů, co jsme přetavili z křesťanství.

To všechno budu ještě číst a dlouho zažívat...

vš, květen 2022

